Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

№ 3, 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

УДК 159.9

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

МАГДИСЮК Людмила Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології та психодіагностики, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна (головний редактор);

АСЄЄВА Юлія Олександрівна, доктор психологічних наук, в.о. завідувача кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки, Одеський національний економічний університет, Україна;

Барбара ГАВДА, доктор наук, професор, завідувач кафедри психології емоцій і особистості, Університет Марії-Кюрі Склодовської в Любліні, Польща;

ГРИЦЮК Ірина Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної та клінічної психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

ДУЧИМІНСЬКА Тамара Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, декан факультету психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

МУШКЕВИЧ Мирослава Іванівна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри практичної психології та психодіагностики, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

РОЗМИРСЬКА Юлія Анатоліївна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри педагогічної та вікової психології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна;

ХАВУЛА Роман Михайлович, кандитат психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
28 вересня 2023 р., протокол № 10

Науковий журнал «Психологічні студії» зареєстрований Міністерством юстиції України у 2022 році
(свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 25301-15241Р від 02.11.2022 року)

Журнал включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
зі спеціальності 053 «Психологія» відповідно до Наказу МОН України від 20.02.2023 № 185 (додаток 4)

Виходить 4 рази на рік

Офіційний сайт видання: www.journals.vnu.volyn.ua/index.php/psychology

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-7331 (Print)
ISSN 2786-734X (Online)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023

ЗМІСТ

Богун Вікторія Василівна, Макогончук Наталія Віталіївна
ПЕРЕВАЖАЮЧІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ В ПЕДАГОГІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 7

Бородулькіна Тетяна Олександрівна
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТАФОРИЧНИХ АСОЦІАТИВНИХ КАРТ
У РОБОТІ З ПСИХОЛОГІЧНОЮ ТРАВМОЮ 15

Ганаба Світлана Олександрівна, Балашов Едуард Михайлович
ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИРАЖЕНОСТІ ПРОЯВУ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 22

Гриньова Наталія Вячеславівна
ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ 31

**Дучимінська Тамара Іванівна, Мельник Антоній Петрович,
Дучимінський Олег Григорович**
СТРІЛЬБА З ЛУКА ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЕКСКОМБАТАНТІВ 38

Каряка Інна Вікторівна
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ 45

Кириченко Віктор Васильович
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ПОЛЯКІВ ТА УКРАЇНЦІВ
В УМОВАХ ВІЙНИ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ) 51

Ковтун Алла Юріївна
НЕВИДИМИЙ АСПЕКТ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ:
ПОРУШЕННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я В ЖІНОК 57

Кордунова Наталія Олександрівна, Грицюк Ірина Михайлівна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ОСІБ
З ІНВАЛІДНІСТЮ / ПОРУШЕННЯМИ ЗДОРОВ'Я 62

Кошелева Наталя Геннадіївна, Щербина Юлія Миколаївна
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ
У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ 68

Крижановська Зореслава Юріївна, Бабак Костянтин Валерійович
ВПЛИВ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ДИТИНСТВА
НА ЯКІСТЬ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ 74

Кротюк Катерина Андріївна
СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ –
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ 81

**Магдисюк Людмила Іванівна, Федоренко Раїса Петрівна,
Шкарлатюк Катерина Іванівна**
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ПОДРУЖНІМИ ВЗАЄМИНАМИ
В МОЛОДІЙ СІМ'Ї 89

Міщиха Лариса Петрівна, Кобилянська Наталія Миколаївна
ОСОБЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 95

Мудрак Ігор Аркадійович, Демчук Віолета Борисівна, Ващинець Олена Григорівна
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ НЕВРОТИЗАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РІЗНИМ РІВНЕМ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ 102

Оверчук Вікторія Анатоліївна
РОЛЬ СІМ'Ї В ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ ІЗ ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ 108

Папуча Микола Васильович
МАТЕРИНСТВО В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ПСИХОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ МАТЕРІ 115

Перепелюк Тетяна Дмитрівна
ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ЖІНКАМ, ЯКІ СТРАЖДАЮТЬ НА БЕЗПЛІДДЯ, В УМОВАХ МЕДИЧНОЇ УСТАНОВИ 121

Петреченко Світлана Анатоліївна
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ТА РОЛЬ ЖІНКИ У ВІЙСЬКОВІЙ СЛУЖБІ В УКРАЇНІ 126

Твердохліб Наталія Гнатівна
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ БОЙОВОГО СТРЕСУ ТА АДАПТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ 132

Ходотаєв Артем Андрійович
ВПЛИВ СОЦІУМУ ТА КРИЗОВИХ ПЕРІОДІВ НА ПОВЕДІНКУ Й СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ 136

Цумарєва Наталя Вікторівна
ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В КУРСАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА СПОСОБИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ 143

УДК [378.017:159.942-026.564]:378.018.8:373.011.2-051]:376(045)
DOI https://doi.org/10.32782/psych.studies/2023.3.4

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Гриньова Наталія Вячеславівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
https://orcid.org/0000-0001-7261-9871

Статтю присвячено вивченню проблеми формування емоційної стійкості як важливої особистісної та професійної властивості майбутніх педагогів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Метою статті є теоретичне та емпіричне дослідження психологічних особливостей емоційної стійкості особистості майбутніх педагогів – здобувачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. У ході теоретичного дослідження проблеми емоційної стійкості майбутніх педагогів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами виділено основні компоненти емоційної стійкості (самосвідомість, емоційний інтелект, стресостійкість, здатність до емоційного регулювання, самопідтримка, емпатія). Охарактеризовано ключові принципи та підходи в організації навчального інклюзивного середовища (інклюзія, індивідуалізація, диференційований підхід, співпраця з батьками, адаптація фізичного та психологічного середовища, сприяння соціальній адаптації, підтримка психологічного стану учнів з особливими освітніми потребами). У ході емпіричного дослідження з використанням психодіагностичних методик «Методика діагностики рівня емпатійних здібностей» (В.В. Бойко), «П'ятифакторний особистісний опитувальник» (в адаптації А. Хромова), «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер адаптований варіант Т.А. Крюкової) було встановлено, що емоційна стійкість здобувачів вищої освіти знаходиться на середньому рівні розвитку. Серед складників емоційної стійкості найбільш розвиненими визначено компоненти емоційної чуйності та емпатійного сприйняття, раціональний канал та інтуїтивний канал, що є професійно значущими якостями для роботи з учнями з особливими освітніми потребами. Серед компонентів емоційної стійкості найбільш розвиненим є самоконтроль, емоційна стійкість і прихильність. Встановлено, що здобувачі проявляють копінг-поведінку, «орієнтовану на вирішення».

Ключові слова: *майбутні педагоги, емоційна стійкість, учні з особливими освітніми потребами, копінг-поведінка, емпатійні здібності.*

Hrynova Nataliia. Formation of emotional resistance of future teachers to work with students with people

The article is devoted to the study of the problem of the formation of emotional stability, as an important personal and professional attribute of future teachers to work with students with special educational needs.

The purpose of the article is a theoretical and empirical study of the psychological features of the emotional stability of the personality of future teachers – graduates of the Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna. In the course of a theoretical study of the problem of emotional stability of future teachers to work with students of OOP, the main components of emotional stability were highlighted (self-awareness, emotional intelligence, stress resistance, ability to emotional regulation, self-support, empathy. The key principles and approaches in the organization of an inclusive educational environment were characterized (inclusion, individualization, differentiated approach, cooperation with parents, adaptation of the physical and psychological environment, promotion of social adaptation, support of the psychological state of students with special educational needs), "Five-factor personality questionnaire" (adapted by A. Khromov), "Coping behavior in stressful situations" (S. Norman, D. Endler, D. James, M. Parker adapted version of T.A. Kryukova), it was established that the emotional stability of students of higher education is at an average level of development. Among the components of emotional stability, the components of emotional responsiveness and empathic perception,

the rational channel and the intuitive channel are identified as the most developed, which are professionally significant qualities for working with students with special needs. Among the components of emotional stability, the most developed are self-control, emotional stability and commitment. It has been established that achievers exhibit "solution-oriented" coping behavior.

Key words: *future teachers, emotional stability, students with special educational needs, coping behavior, empathic abilities.*

Постановка проблеми. Емоційна стійкість педагогів є важливою якістю для ефективної роботи з учнями з особливими освітніми потребами, що включає розвиток уміння відповідати на емоційні виклики, стресові ситуації та труднощі, які виникають під час взаємодії з учнями. Ця стійкість може бути особливо важливою, оскільки робота з дітьми може бути складною і вимагати терпіння, емоційної регуляції та здатності контролювати власні реакції. Питанню розвитку емоційної стійкості педагогів та підготовки їх до роботи в умовах інклюзивної освіти присвячені праці українських учених: І. Демченко, Н. Дмитріюк, Є. Клопота, А. Колупаєва, Н. Кордунова, О. Околович, С. Пухно, Л. Савчук, І. Сергєєва, Х. Турецька, Н. Четверікова, О. Шевчишена, О. Шульженко, Т. Щербак та ін.

Вивченням емоційної стійкості особистості та розробленням методів діагностики її компонентів в різні періоди розвитку психологічної науки займалися українські (І. Аршава, О. Блінов, Л. Бурлачук, П. Зільберман, Т. Кириленко, Г. Лапшинська, В. Моляко, Е. Носенко, Я. Овсяннікова, К. Пилипенко, Н. Пов'якель, О. Саннікова, І. Султанова) та зарубіжні вчені (R. Lazarus, D. Goleman, E. Hagen, E. Frenkel-Brunswik, J. Brady, I. Janis, E. Lindermann, H. Magoun, G. Mahl, J. Mayer, R. Thorndike) та ін.

Метою роботи є теоретичне та емпіричне вивчення психологічних особливостей емоційної стійкості особистості майбутніх педагогів – здобувачів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Результати дослідження. Емоційну стійкість І. Аршава розглядає як інтегративну властивість особистості, що виявляється в переважальній диспозиції суб'єкта професійної діяльності та життєдіяльності в цілому, щоб підтримувати або відновлювати рівновагу організму як «активної підсистеми» з постійно змінюваною матеріальною системою світу. Операційною ознакою такої диспозиції вчена вважає збереження в разі ускладнення умов професійної діяльності або життєдіяльності загалом психічного стану оптимального функціонування, зумовлених ним особливостей перебігу психічних процесів, що у свою чергу відбиваються на стані здоров'я людини, особливостях реалізації нею вищих психічних функцій, психологічному благополуччі та емоційному інтелекті [1].

О. Шульженко визначає готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності з учнями з особливими освітніми потребами (далі – ООП) як складне утворення, що має динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні залежності. Вчений виокремлює два основні підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності до діяльності: функціональний та особистісний. Функціональний підхід визначає готовність як певний стан психічних функцій, що забезпечує високий рівень досягнень під час виконання діяльності. Особистісний підхід – як результат підготовки до певної діяльності, багатоаспектне утворення особистості, яке містить низку компонентів, адекватних вимогам, змісту та умовам професійної діяльності. Емоційну стійкість майбутніх фахівців учений визначає ядром психологічної готовності, як здатність особистості до адаптації в складних професійних афективних ситуаціях, забезпечення при цьому успішної діяльності та працездатності [6].

На думку К. Пилипенко, емоційна стійкість здобувачів – майбутніх фахівців має динамічну побудову і поєднує фізіологічний, психологічний і соціально-психологічний рівні організації психічного стану особистості. Її основними компонентами є адекватність емоційної оцінки ситуації (відповідність емоційних реакцій), гармонійність відношення між усіма параметрами діяльності в емоціогенних умовах професійній діяльності [4].

Аналіз проблеми емоційної стійкості педагогів до роботи з дітьми з особливими

освітніми потребами, дозволив виділити основні складники її розвитку:

– Самосвідомість як розуміння власних емоцій, переконань та реакцій у різних ситуаціях, що допоможе педагогам уникати перенесення власних негативних емоцій на дітей.

– Емоційний інтелект як здатність розпізнавати, розуміти та керувати власними та емоціями інших людей. Це важливо для педагогів, оскільки діти можуть виявляти різноманітні емоції, і намагання реагувати на них адекватно допомагає зберегти позитивні взаємовідношення.

– Стресостійкість як здатність ефективно функціонувати та зберігати якість роботи навіть в умовах стресу. Робота з дітьми може бути непередбачуваною, і педагоги повинні бути готові до несподіваних ситуацій.

– Здатність до емоційного регулювання як можливість керувати своїми емоціями та реакціями на сприйняття певних подій, що допоможе педагогам зберігати спокій та розуміння навіть у важких ситуаціях.

– Самопідтримка як здатність дбати про власне емоційне, психологічне та фізичне благополуччя. Педагоги повинні мати ресурси для того, щоб впоратися з вимогами своєї професії та не вигоріти.

– Емпатія як здатність відчувати емоції дітей, співпереживати, що допомагає підтримувати позитивні взаємини і зрозуміти потреби кожного учня.

– Позитивна психологія як орієнтація на позитивні аспекти та можливості в будь-якій ситуації, що сприяє створенню сприятливого середовища для навчання і розвитку дітей.

Робота педагога з учнями з особливими освітніми потребами є важливою і водночас становить виклик для сучасної освітньої системи. Особливі освітні потреби включають фізичні, когнітивні, поведінкові та емоційні особливості учнів, які вимагають індивідуального підходу до навчання та підтримки. Для успішної роботи з такими учнями педагогам потрібно враховувати деякі ключові принципи та підходи:

– Інклюзія як сучасний підхід до освіти передбачає створення інклюзивного середовища, де діти з особливими потребами навчаються разом зі своїми однолітками. Педагогам важливо створювати сприятливу атмосферу, де кожен учень відчуває себе важливим та поважаним.

– Індивідуалізація, яка втілюється в розробленні індивідуальних навчальних планів і підходів, ураховуючи конкретні потреби кожної дитини.

– Диференційований підхід, що передбачає використання різноманітних методів і підходів до навчання для відповіді на потреби різних учнів. Це може включати використання різних навчальних матеріалів, завдань та стратегій.

– Співпраця з батьками, в якій важливо підтримувати відкритий зв’язок, обмінюватися інформацією та спільно розвивати стратегії для навчання та розвитку дитини.

– Адаптація фізичного та психологічного середовища, яке відповідає потребам учнів з різними особливостями. Це може включати адаптацію класних кімнат, використання спеціальних засобів навчання та технологій.

– Сприяння соціальній адаптації, в якій педагоги повинні сприяти розвитку соціальних навичок учнів з ООП, стимулювати співпрацю, комунікацію та взаємодію з оточуючими.

– Підтримка психологічного стану учнів з метою зменшення стресу або тривожності в навчальному середовищі. Педагоги повинні вміти надавати емоційну підтримку та взаємодіяти в таких ситуаціях.

У ході емпіричного дослідження, проведеного серед здобувачів вищої освіти факультету початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, було використано психодіагностичні методики для визначення рівня емоційної стійкості майбутніх педагогів: «Методика діагностики рівня емпатійних здібностей» (В.В. Бойко), методика «П’ятифакторний особистісний опитувальник» (в адаптації А. Хромова), методика «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер, адаптований варіант Т.А. Крюкової). У дослідженні брали участь 107 здобувачів та здобувачок III–IV курсів, віком 20–21 роки.

Аналіз результатів, отриманих за методикою «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В.В. Бойко, представлено на рис. 1.

Найбільш розвиненими компонентами емпатійних здібностей стали компонент «установка, що сприяє емпатії» (4,9 балів) і компонент «ідентифікація» (4,1 балів),

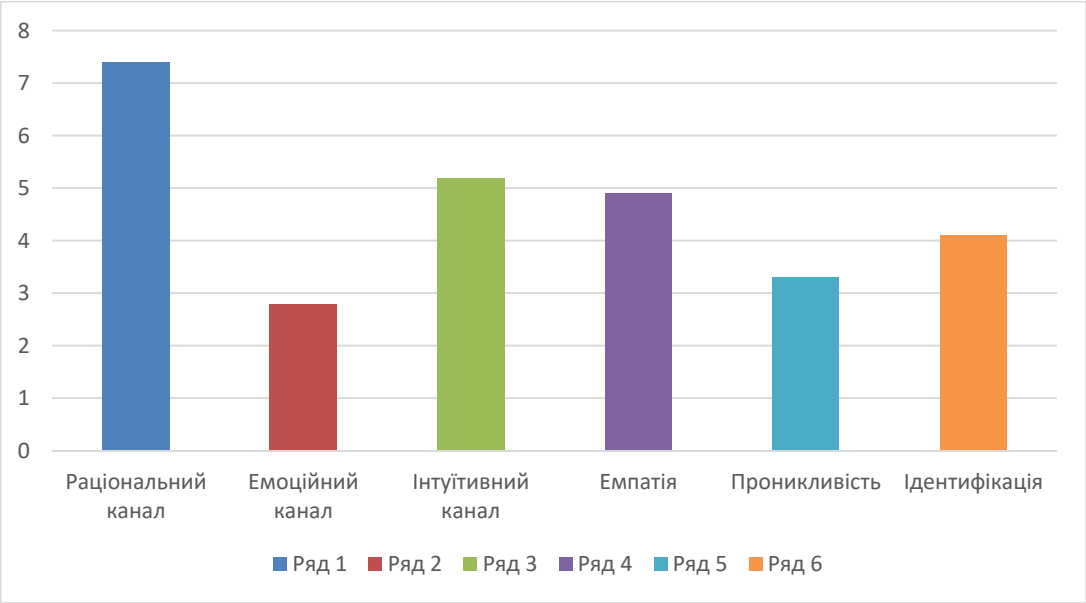

Рис. 1. Компоненти емпатійних здібностей

що говорить про переважання у здобувачів установок, що полегшують взаємодію, яка розширює діапазон емоційної чуйності та емпатійного сприйняття.

Серед трьох каналів емпатійних здібностей у майбутніх педагогів переважає раціональний канал (7,2 бали) та інтуїтивний канал (5,2 бали), що вказує на здатність досліджуваних раціоналізувати власні емоції та відчувати стан інших людей. Інтегративний показник емпатійних здібностей становив 51,8 балів, що говорить про середній рівень розвитку емпатійних здібностей у майбутніх педагогів.

У дослідженні перешкод для встановлення емоційних контактів за методикою В.В. Бойко були отримані такі результати (за п'ятибальною оцінкою): найбільш вираженими перешкодами у встановленні емоційних контактів стали неадекватні прояви емоцій (2,9 балів), невміння керувати емоціями, дозувати їх (1,5 балів) та небажання зближуватися з людьми на емоційній основі (2 бали).

Методика «П'ятифакторний особистісний опитувальник» (в адаптації А. Хромова) визначає рівні проявів компонентів емоційної стійкості. Загальний показник емоційної стійкості людини визначається за сукупністю декількох взаємозалежних чинників, що так чи інакше визначають емоційне життя особистості, її психологічні особливості та актуальний настрій. За допомогою методики можна виміряти рівні прояву кожного з п'яти факторів (екстраверсія – інтроверсія; прихильність – відособленість; самоконтроль – імпульсивність; емоційна нестійкість – емоційна стійкість; експресивність – практичність) (табл. 1).

Аналіз отриманих даних дає підстави стверджувати, що за фактором «екстраверсія – інтроверсія» здобувачі мають середній показник (42%), що свідчить про прояви у них таких якостей, як актив-

Таблиця 1

Прояви компонентів емоційної стійкості

№ п/п	Фактори	Досліджувані, %
1	Екстраверсія – інтроверсія	42
2	Прихильність – відособленість	64
3	Самоконтроль – імпульсивність	76
4	Емоційна нестійкість – емоційна стійкість	70
5	Емоційна лабільність – емоційна стабільність	63

ність, домінування, товариськість, пошук вражень. За фактором «прихильність-відособлення» 64% здобувачів мають високі показники, що свідчить про прояви теплоти, співпраці, довірливості, розуміння та поваги.

За фактором «самоконтроль – імпульсивність» 76% здобувачів мають високі показники, що свідчить про стійкі прояви акуратності, наполегливості, відповідальності, самоконтролю поведінки та передбачливості.

За фактором «емоційна стійкість – емоційна нестійкість» аналіз результатів вказує на те, що здобувачі мають показник 70%, що свідчить про те, що вони схильні проявляти безтурботність, розслабленість, емоційну комфортність та самодостатність.

За фактором «Емоційна лабільність – емоційна стабільність» здобувачі мають показник 63%, що свідчить про прояви таких якостей, як практичність, цікавість, допитливість, артистичність, сенситивність, пластичність.

Результати оброблення отриманих даних свідчать, що за шкалою «Копінг-поведінка, орієнтована на вирішення» має високі та підвищені бали 61% досліджуваних, це свідчить про прагнення зосередитися на проблемі, проаналізувати її, все зважити та прийняти найбільш оптимальне рішення. За шкалою «Копінг-поведінка, орієнтована на емоції» 30% осіб мають високі та підвищені показники, що свідчить про схильність до занурення в емоційні переживання, відчуття внутрішньої напруженості, занепокоєння, розгубленості, зосередженість на своїх недоліках і нездатність вирішити проблему.

Результати за шкалою «Копінг-поведінка, орієнтована на уникнення» свідчать, що 9% мають високі та підвищені показники, що свідчать про орієнтованість на уникнення вирішення важкої ситуації та слабке прагнення думати про щось інше, відволікатися на спілкування, відпочинок, розваги, улюблені заняття. За шкалою «Відволікання» 48% досліджуваних мають високі показники, за шкалою «Соціальне відволікання» – 52% осіб.

Аналіз результатів дослідження. Отже, результати дослідження емоційної стійкості свідчать, що у майбутніх педагогів проявляється емоційна стійкість на середньому рівні. Важливо враховувати, що емоційна стійкість – це навичка, яку можна розвивати. Педагоги можуть звертатися до тренінгів, психологічної підтримки та саморозвитку для покращення цієї якості.

Підготовка педагога до роботи з учнями з особливими освітніми потребами включає кілька ключових кроків, які допоможуть педагогу ефективно працювати з цією групою дітей:

1. Ознайомлення з особливостями учнів з ООП – вивчення та розуміння різних

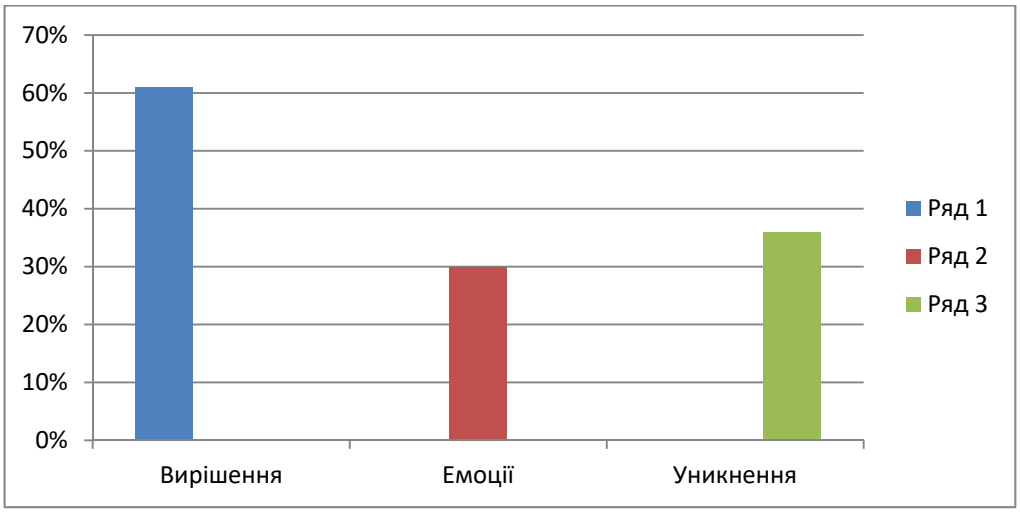

Рис. 2. Результати діагностики за методикою «Копінг-поведінка в стресових ситуаціях» Н. Ендлера, Дж. Паркера (адаптований варіант Т.А. Крюкової)

видів особливих освітніх потреб учнів, з якими педагог буде працювати. Розкриття сутності різних медичних, психологічних та освітніх діагнозів, що впливають на їхні можливості та потреби.

2. Освіта та навчання – проходження спеціалізованих курсів, тренінгів та семінарів з питань роботи з учнями з особливими потребами.

3. Практичний досвід – здобутий практичний досвід роботи з цією групою учнів. Це може бути через стажування, волонтерську роботу або роботу під керівництвом досвідчених педагогів.

4. Індивідуальні навчальні плани – навчитися розробляти індивідуальні навчальні плани для учнів з особливими потребами. Розуміння процесу розроблення та виконання цих планів допоможе педагогу забезпечити оптимальний навчальний досвід для кожної дитини.

5. Співпраця зі спеціалістами – навчитися співпрацювати з психологами, логопедами, окулістами та іншими фахівцями, які можуть надавати додаткову підтримку учням з особливими потребами.

6. Використання ресурсів і технологій – дослідити доступні педагогічні ресурси, матеріали та технології, які можуть підтримати навчання учнів з особливими потребами. Це можуть бути спеціальні підручники, програми для комп'ютерів, інтерактивні навчальні інструменти тощо.

7. Емоційна підготовка – підібрати разом із психологом методики для роботи з власними емоціями та стресом, які можуть виникати під час роботи з учнями з особливими потребами. Розуміння власних реакцій допоможе педагогу краще підтримувати дітей.

8. Створення підтримувального середовища – адаптація класу, в якому працює педагог, до потреб учнів з особливими потребами. Це може включати фізичні зміни в класному приміщенні, організацію робочих місць, використання спеціальних матеріалів тощо.

9. Розвиток спеціалізованих навичок –оволодіння спеціалізованими методиками навчання, спілкування та підтримки для різних типів особливих потреб, таких як аутизм, ДЦП, СДУГ і т. д.

10. Постійний професійний розвиток – постійне вдосконалення своїх навичок та знань, зокрема у сфері роботи з учнями з особливими потребами.

Висновки. Отже, робота з учнями з особливими освітніми потребами вимагає від педагогів терпіння, відкритості та готовності до неперервного професійного розвитку. Педагоги, які вдаються до цих принципів та підходів, можуть допомогти кожному учневі розкрити свій потенціал та досягти навчальних цілей.

Перспективи подальших розвідок і досліджень вбачаємо в опануванні навичок збереження емоційної стійкості та профілактики виникнення можливих негативних емоційних станів педагогів, пов'язаних з роботою з учнями з ООП.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аршава І. Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.02. Дніпропетровськ, 2007. 406 с.

2. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього учителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.03. Умань, 2016. 44 с.

3. Пилипенко К.В. Емоційна стійкість як професійно важлива якість майбутнього педагога. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти* : збірник наукових праць. 2019. Випуск 9. С. 154–159. URL: https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/view/3723 (дата звернення: 01.07.2023).

4. Пилипенко К.В. Формування емоційної стійкості як професійно важливої якості майбутнього практичного психолога : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2010. 23 с.

5. Пухно С. В., Щербак Т. І. Емоційна стійкість як складова емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів. *Актуальні питання природничо-математичної освіти* : збірник наук. праць. 2022. Випуск 2(20). С. 136–143. URL: https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/aktualni-pytannya-pryr.-mat.osvity_220_2022.pdf (дата звернення: 06.07.2023).

6. Шульженко О. Є., Шульженко Д. І. Теоретична сутність взаємозв'язку емоційного інтелекту і емоційної стійкості майбутніх фахівців спеціальної та інклюзивної освіти. *Корекційна*

педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. № 37. Сер. 19. С. 141–147.

7. Шульженко О. Є. Дослідження емоційного благополуччя в контексті формування емоційної стійкості фахівця для корекційної роботи з аутичними дітьми особистості. *Актуальні питання корекційної освіти* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2017. Вип. 10. С. 401–413.

REFERENCES:

1. Arshava, I. F. (2007). Emotsiina stiikist liudyny ta yii diahnostyka. [Emotional stability of a person and its diagnosis]. Doctor's thesis. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].

2. Demchenko, I. I. (2016). Teoretychni i metodychni zasady pidhotovky maibutnoho uchytelia pochatkovykh klasiv do profesiinoi diialnosti v umovakh inkliuzyvnoi osvity. [Theoretical and methodical principles of training future primary school teachers for professional activities in the conditions of inclusive education]. Doctor's thesis. Uman [in Ukrainian].

3. Pylypenko, K. V. (2019). Emotsiina stiikist yak profesiino vazhlyva yakist maibutnoho pedahoha. [Emotional stability as a professionally important quality of the future teacher. *Aktualni problemy psykholohii v zakladakh osvity*]. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 9, 154–159. Retrieved from: https://journal.kdpu.edu.ua/psychology/article/view/3723 [in Ukrainian].

4. Pylypenko, K. V. (2010). Formuvannia emotsiinoi stiikosti yak profesiino vazhlyvoi yakosti maibutnoho praktychnoho psykholoha. [Formation of emotional stability as a professionally important quality of the future practical psychologist]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

5. Pukhno, S. V., Shcherbak, T. I. (2022). Emotsiina stiikist yak skladova emotsiino-etychnoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv. [Emotional stability as a component of emotional and ethical competence of future teachers]. *Aktualni pytannia pryrodnycho-matematychnoi osvity.* Zbirnyk nauk. prats. Vypusk 2(20), 136–143. Retrieved from: https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/aktualni-pytannya-pryr.-mat.osvity_220_2022.pdf [in Ukrainian].

6. Shulzhenko, O. Ie., Shulzhenko, D. I. (2019). Teoretychna sutnist vzaiemozviazku emotsiinoho intelektu i emotsiinoi stiikosti maibutnikh fakhivtsiv spetsialnoi ta inkliuzyvnoi osvity [The theoretical essence of the relationship between emotional intelligence and emotional stability of future specialists in special and inclusive education]. *Naukovyi chasopys. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia*. Zbirnyk naukovykh prats. K. : NPU im. M. P. Drahomanova, № 37. Ser. 19, 141–147 [in Ukrainian].

7. Shulzhenko, O. Ie. (2017). Doslidzhennia emotsiinoho blahopoluchchia v konteksti formuvannia emotsiinoi stiikosti fakhivtsia dlia korektsiinoi roboty z autychnymy ditmy osobystosti [The study of emotional well-being in the context of the formation of emotional stability of a specialist for correctional work with autistic children of the individual]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity*. Zbirnyk naukovykh prats. Kamianets-Podilskyi : PP Medobory-2006, Vyp. 10, 401–413 [in Ukrainian].

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

№ 3, 2023

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп’ютерна верстка • Алла Олександрівна Марєєва

Формат 60x84/8. Гарнітура Verdana.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 17,67.
Замов. № 1123/686. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.